พินิจหนังสือ
Book Review

สุกัญญา บำรุงสุข
Sukanya Bumroongsook

บุษกร กาญจนจารี.*เปลวไฟเลื่อมลายนาค : รวมบทอ่านคัดสรรประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้*.กรุงเทพฯ : อมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2544, 168 หน้า, ภาพและแผนที่ประกอบ, 16X 24 ซม.

หนังสือวิชาการที่มีชื่อแสนไพเราะนี้เป็นการรวมบทความเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จำนวน 4 เรื่อง ของ บุษกร กาญจนจารี ที่เคยตีพิมพ์ในที่ต่างๆ ในวาระต่างๆ กัน แม้จะเป็นบทความที่เขียนขึ้นนานแล้ว แต่ยังคงคุณค่าทางวิชาการ ควรแก่การนำมารวมเล่มเพื่อสะดวกในการอ่านและอ้างอิงต่อไป

บทความที่เด่นที่สุดในหนังสือเล่มนี้ น่าจะเป็นบทความแรกที่วิเคราะห์ปัญหาหลักของราชอาณาจักรอยุธยาตอนปลาย คือ การควบคุมกำลังคน ผู้เขียนได้แจกแจงให้เห็นความสัมพันธ์ทางการเมือง และเศรษฐกิจของอยุธยาที่ผูกพันอยู่กับระบบไพร่ได้อย่างชัดเจน โดยประมวลข้อมูลจากกฎหมาย พระราชพงศาวดาร และหลักฐานต่างชาติมาพิจารณาอย่างละเอียด รอบคอบ ผู้เขียนเสนอว่าปัญหาความระส่ำระสายของระบบไพร่ในปลายอยุธยาทั้งในเขตราชธานีและหัวเมืองใกล้เคียงเป็นผลมาจากความไร้เสถียรภาพทางการเมือง การแก่งแย่งความเป็นใหญ่ในหมู่เจ้านายขุนนาง และการฝักใฝ่แสวงหาผลประโยชน์ทางการค้าส่งออกที่ขึ้นอยู่กับส่วยสิ่งของต่างๆ เป็นสำคัญ

ในบางครั้งรัฐก็ใช้นโยบายอะลุ้มอล่วยไม่เคร่งครัดกับกฎระเบียบของระบบไพร่ โดยอ้างว่า "*เพื่อประโยชน์ของราชการ*" เช่น การให้ความดีความชอบกับเจ้าหมู่ที่เกลี้ยกล่อมไพร่ไร้สังกัดมาเข้าหมู่ของตนได้ โดยถือว่าถ้ามีไพร่ไร้สังกัดมากๆ รัฐก็ไม่ได้ประโยชน์จากไพร่เหล่านี้ หากในความเป็นจริงไพร่ไร้สังกัดส่วนใหญ่คือไพร่ที่หนีไปจากสังกัดเดิมเมื่อไม่พอใจหรือคับแค้นด้วยเหตุใดก็ตาม ในทางกฎหมายถือว่ามีความผิด แต่ในทางปฏิบัติ รัฐกลับไม่ลงโทษทั้งไพร่และเจ้าหมู่ จึงเหมือนกับว่ารัฐยอมให้ไพร่หลบหนีจากสังกัดเดิม ผ่อนปรนให้เจ้าหมู่รับไพร่ใหม่ๆ เข้ามา ซึ่งมีผลต่อการจัดการควบคุมกำลังคนและการกระจายอำนาจไปในตัว

ในส่วนหัวเมืองด้านนอกนั้น ผู้เขียนเสนอว่ารัฐอยุธยาไม่สามารถควบคุมไพร่ได้อย่างแท้จริง เจ้าเมืองมีอำนาจในการควบคุมไพร่ได้เกือบจะเป็นเอกเทศ ผลที่เกิดขึ้นคือ การขาดความพรักพร้อมในการระดมพล และเป็นจุดอ่อนที่สำคัญของอยุธยาตอนปลาย

บทความอีกสามเรื่องจับประเด็นเรื่องปัญหาชนกลุ่มน้อยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พิเคราะห์กรณีที่เกิดในพม่า มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ จุดเด่นของบทความทั้งสามอยู่ที่การปูพื้นฐาน สร้างความเข้าใจอย่างชัดเจน

ในแง่ที่มาของปัญหาความขัดแย้งที่ยังคงสืบเนื่องอยู่ถึงปัจจุบัน ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นถึงผลพวงจากการปกครองสมัยอาณานิคมและการสร้างรัฐชาติของประเทศต่างๆ หลังได้เอกราชมีส่วนสำคัญทำให้ปัญหาชนกลุ่มน้อยทวีความรุนแรง ความพยายามในการดึงอำนาจสู่ศูนย์กลางในพม่าและฟิลิปปินส์ โดยไม่ยืดหยุ่นต่อความแตกต่างทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม ภาษา และประเพณีผลักดันให้เกิดการต่อสู้อย่างรุนแรงจากชนกลุ่มน้อย ตามรัฐธรรมนูญ ปี 1947 ของพม่า ที่ระบุสิทธิการแยกตัวแก่รัฐต่างๆ ในสหภาพพม่า (ยกเว้นกะฉิ่น) มีแนวโน้มของการประนีประนอมระหว่างชนกลุ่มต่างๆ แต่การยึดอำนาจของเนวินและกลุ่มทหารในปี 1962 ซึ่งเชื่อในเรื่องความเป็นเอกภาพของชาติทำให้มีการยกเลิกรัฐธรรมนูญดังกล่าว และมีความพยายามตั้งสถาบันหล่อหลอมความผสมกลมกลืนระหว่างกลุ่มชนชาติต่างๆ ที่ยังไม่สัมฤทธิ์ผลจนทุกวันนี้

นโยบายของสหรัฐอเมริกาในการดึงดินแดนโมโรทางใต้ของฟิลิปปินส์เข้าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศโดยไม่สนใจความแตกต่างทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมส่งผลให้เกิดปัญหาเรื้อรังแก่ประเทศที่เกิดใหม่ การอพยพประชากรชาวคริสต์จำนวนมากเข้าไปในเกาะมินดาเนาในช่วงทศวรรษ 1960 เพื่อแก้ปัญหาทางการเมืองและเศรษฐกิจของเกาะเหนือ ยิ่งทำให้เกิดการต่อต้านอย่างรุนแรงและต่อเนื่องจากชาวมุสลิมในมินดาเนาที่หวั่นเกรงการครอบงำจากชาวฟิลิปปินส์คริสต์

ส่วนในมาเลเซีย ความแตกต่างทางเชื้อชาติในระยะแรกดูจะจัดการได้ด้วยการแบ่งหน้าที่ทางการเมืองและเศรษฐกิจตามระบบเดิมที่เป็นมรดกตกทอดจากครั้งอาณานิคม แต่การตั้งรัฐมาเลเซียที่รวมสิงคโปร์ในปี 1963 กลับเปิดสะเก็ดแผลแห่งความแตกแยกทางเชื้อชาติ นำไปสู่การแยกประเทศของสิงคโปร์ และนโยบายเศรษฐกิจใหม่ของมาเลเซียที่มุ่งสร้างฐานะและบทบาททางเศรษฐกิจให้แก่ชาวมลายูให้เท่าเทียมกับชาวจีน ผู้เขียนยังได้เสนอว่าความพยายามกลบปัญหาความแตกแยกทางเชื้อชาติในมาเลเซียนี้ได้นำไปสู่การเริ่มสลายตัวของประชาธิปไตยระบบรัฐสภาในประเทศนี้อีกด้วย

หนังสือเล่มเล็กๆ นี้เป็นการศึกษาอดีตที่จะช่วยทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมา ลักษณะเฉพาะ และปัญหาของประชากรในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เป็นอย่างดี

สุด จอนเจิดสิน ***ประวัติศาสตร์เวียดนามตั้งแต่สมัยอาณานิคมฝรั่งเศสถึงปัจจุบัน***.กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลำดับที่ 62, 2544, 321 หน้า, มีตาราง, 14 X 20.5 ซม.

เวียดนามเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่สำคัญของไทย แต่หนังสือประวัติศาสตร์ของประเทศนี้ที่นักวิชาการไทยแต่งขึ้นเองมีอยู่น้อย ในรายการหนังสือประกอบการอ่านวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใน

มหาวิทยาลัยต่างๆ ของไทย มักจะเป็นหนังสือประวัติศาสตร์เวียดนามที่แปลจากตำราของนักวิชาการอเมริกันเสียมาก เมื่อสุด จอนเจิดสิน แต่งตำราประวัติศาสตร์เวียดนามเล่มนี้ขึ้นมาจึงเป็นที่น่ายินดียิ่ง

ข้อเด่นของหนังสือเล่มนี้ คือ ผู้เขียนเป็นผู้มีความรู้ทั้งภาษาเวียดนาม ภาษาฝรั่งเศส และภาษาอังกฤษ จึงสามารถใช้เอกสาร ตำรับตำราต่างๆ ที่เป็นภาษาสำคัญเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ของเวียดนามในการค้นคว้าวิจัยได้เป็นอย่างดี เพิ่มพูนความรู้และตรวจสอบข้อมูลหลักฐานได้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง แต่ข้อดีนี้ที่อาจจะเป็นปัญหาสำหรับผู้อ่านที่ไม่คุ้นเคยกับภาษาเวียดนามอยู่บ้าง คือ ผู้เขียนออกเสียงคำเวียดนามตามสำเนียงเวียดนาม ทำให้ชื่อเฉพาะหลายชื่อที่ชาวไทยคุ้นเคยสำเนียงที่ถอดกันมาจากตำราภาษาอังกฤษเปลี่ยนแปลงไปไม่คุ้นลิ้นหรือคุ้นหู เช่น จักรพรรดิซาลอง (ยาลอง) ฟานโบ่ยโจว (ฟานบอยเชา) โห่ชิมินห์ (โฮชีมินห์) และโงดิ่นห์เสี่ยม (โงดินห์เดียม) เป็นต้น แต่ก็เป็นเรื่องควรแก้ไข ให้ชินเพื่อความถูกต้อง

หนังสือเล่มนี้พยายามเสนอภาพประวัติศาสตร์ของเวียดนามตั้งแต่สมัยอาณานิคมจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นเวลายาวนานร่วมสองร้อยปี แต่น้ำหนักของเนื้อหาอยู่ที่สมัยอาณานิคม และการต่อสู้กับฝรั่งเศสเพื่อเอกราช โดยเน้นบทบาทของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน ส่วนช่วงสงครามรวมประเทศเวียดนาม และเหตุการณ์หลังการรวมประเทศนั้นค่อนข้างจะรวบรัดไปบ้าง แต่ผู้สนใจเรื่องราวเวียดนนามปัจจุบันอาจหาอ่านได้จากงานเล่มก่อนหน้าของสุด จอนเจิดสิน เรื่อง***เวียดนามกับการปฏิรูปประเทศตามนโยบายโด๋ยเม้ย*** (2541)

การนำเสนอนั้น ผู้เขียนให้ทั้งข้อมูลรายละเอียดทางวิชาการและในขณะเดียวกันก็วิเคราะห์ประเด็นสำคัญๆ ในประวัติศาสตร์เวียดนามอย่างชัดเจน เรื่องหนึ่งที่สุดให้ความสำคัญ คือ ข้อถกเถียงระหว่างนักประวัติศาสตร์มาร์กซิสต์กับนักประวัติศาสตร์อื่นๆ เรื่องอิทธิพลของปรัชญาขงจื๊อกับการตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส สุดเห็นด้วยกับวูดไซด์ (Woodside) และ วิทมอร์ (Whitmore) ที่ว่าราชวงศ์เหงวียนจำเป็นต้องนำลัทธิขงจื๊อมาใช้เพื่อการบริหารประเทศ เพื่อรวมชาติเวียดนามซึ่งในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 อยู่ในสภาพที่แตกแยกและขาดเอกภาพเป็นเวลานานให้มีเสถียรภาพขึ้นมาอีกครั้ง แต่เขาก็คล้อยตามนักประวัติศาสตร์มารก์ซิสต์ที่วิจารณ์ว่ารัฐบาลในสมัยราชวงศ์เหงวียนล้าหลังทางความคิดในการปฏิรูปประเทศให้ทันสมัยให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลก ข้อหนึ่งที่สำคัญคือ ความบกพร่องในการจัดการเรื่องที่ดินและการชลประ ทานให้ดีขึ้น จนเป็นจุดอ่อนทางเศรษฐกิจและการเมือง ทำให้ชาวนาเวียดนามยากจน ไร้ที่ทำกินและก่อให้เกิดกบฏชาวนาอย่างต่อเนื่อง เปิดโอกาสให้ฝรั่งเศสเข้าแทรกแซงได้

แต่ในสมัยอาณานิคม สภาพของชาวนาเวียดนามก็ไม่ได้ดีไปกว่าเดิม ผู้เขียนแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการพัฒนาระบบการชลประทานของฝรั่งเศสในที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงทางโคชินไชนาซึ่งขยายการปลูกข้าวเพื่อส่งออก แต่ผลที่ได้กลับเป็นของเจ้าของที่ดินรายใหญ่ชาวฝรั่งเศส หรือชาวเวียดนามที่เป็นพวกร่วมมือกับฝรั่งเศส

ชาวเวียดนามทั่วไปที่พอจะมีที่ดินทำกินก็เป็นเจ้าของที่ไม่เกิน 5 เฮคตาร์ (ประมาณ 30 ไร่) แต่ส่วนใหญ่คือพวกที่ไม่มีที่ทำกิน ต้องเช่าที่หรือกลายเป็นแรงงานรับจ้าง (ร้อยละ 67) ผลประโยชน์ที่แตกต่างกันนี้ส่งอิทธิพลต่อแนวคิดทางการเมืองที่แตกต่างไปในแง่การประนีประนอมกับระบบอาณานิคมและการเรียกร้องเอกราช

ความกดดันของระบบอาณานิคมทำให้ชาวเวียดนามจำนวนหนึ่งทำการต่อสู้เพื่อเอกราช ขบวนการต่อต้านฝรั่งเศสในเวียดนามมีมาตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 แต่ไม่มีขบวนการใดได้รับความสำเร็จเท่าขบวนการของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน ผู้เขียนเชื่อว่า การที่พรรคคอมมิวนิสต์ขยายกิจกรรมได้อย่างกว้างขวางตั้งแต่ครึ่งหลังของทศวรรษ1930 เนื่องจากนโยบายเปิดแนวร่วมต่อต้านเผด็จการทหารนิยมมากกว่าการต่อสู้จักรวรรดินิยม ทางพรรคยอมรับคนเวียดนามทุกชนชั้น ไม่ว่าจะแตกต่างทางศาสนา ทางการเมือง หรือฐานะทางเศรษฐกิจให้เข้าร่วมในขบวนการต่อต้านเผด็จการทหารนิยมและฟื้นฟูประชาธิปไตย เมื่อญี่ปุ่นเข้ายึดครองเวียดนาม ยิ่งทำให้พรรคคอมมิวนิสต์มีโอกาสเป็นแกนกลางรวมพลังประชาชนจัดตั้งแนวร่วมเวียดมินห์ เป็นองค์กรกลางต่อสู้กับทั้งญี่ปุ่นและฝรั่งเศส จนสามารถสถาปนาสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามทางตอนเหนือได้สำเร็จในกลางปี 1945 แต่การรวมชาติยังเป็นงานที่มีอุปสรรคอย่างใหญ่หลวง ต้องการความพยายามต่อสู้อีกเกือบสามสิบปีจึงเป็นผล

พลังชาตินิยมและอุดมการณ์คอมมิวนิสต์นำไปสู่การได้เอกราชและการรวมชาติเวียดนาม ผู้เขียนเห็นว่าพลังนี้คงมีอยู่ แต่ผู้นำและชาวเวียดนามได้เรียนรู้จากอดีต จากความล้มเหลวของราชวงศ์เหงวียนที่ไม่สามารถปรับประเทศให้เข้ากับเหตุการณ์และความเปลี่ยนแปลงของโลกได้ทัน ปัจจุบันเวียดนามจึงอยู่ในช่วงการปรับตัวเพื่อหาความสมดุลย์ระหว่างอุดมการณ์เดิมและความอยู่รอดของทุกส่วนของสังคม